Bartoloměj Daniel je prvním známým vysokoškolsky vzdělaným romským historikem. Narodil se 17. 11. 1924 v Šaštíně (dnes městečko Šaštín-Stráže) na západním Slovensku. Byl nejmladší ze všech sourozenců a už při povinné školní docházce se projevoval jako talentovaný žák. Po smrti otce, když jeho maminka onemocněla, začal pracovat a vypomáhat v domácnosti. Po válce nastoupil na vojnu do Čech, kde získal inspiraci, že by mohl ve studiích pokračovat. Využil možnosti vystudovat večerní školu při Benešově gymnáziu v Praze 6, a po ní se přihlásil na Vysokou školu politických a hospodářských věd v Praze, kde si vybral studium na Fakultě společenských nauk. Po zrušení této školy přešel na Filozofickou fakultu Univerzity v Praze, kde se věnoval oboru archivářství-historie. Svou diplomovou práci věnoval tématu dějin Romů od dob středověku do poloviny 18. století. Studium úspěšně dokončil v roce 1956 a nastoupil do zaměstnání jako řadový archivář.

Od dob svých vysokoškolských studií Bartoloměj Daniel zůstal žít v Praze. V roce 1969 se z novin dozvěděl, že se v Brně zakládá Svaz Cikán-Romů (SCR). Reagoval na zprávu tím, že do Brna na přípravný výbor SCR napsal dopis, kterým se ucházel o spolupráci v této nově vznikající organizaci. Kvůli práci pro SCR se rozhodl se svou rodinou odstěhovat z Prahy do Brna, kde potom strávil zbytek života. Do práce ve Svazu se zapojil s velkým nadšením. Jako profesionální historik založil archiv SCR, ve kterém shromažďoval prameny k dějinám Romů, založil také knihovnu s literaturou o Romech a romskou literaturou. Spolu s bádáním o nejstarších dějinách Romů v českých zemích bylo pro Daniela důležitým tématem romské kovářství. Spolu s dalšími spolupracovníky z SCR, zejména Andrejem Peštou, podnikli několik cest na Slovensko, kde dokumentovali práci romských kovářů, pořizovali nejen fotografie, ale také vykupovali řemeslné výrobky – postupně zakládali sbírku. Na téma kovozpracující řemeslné tradice Romů upořádal ve spolupráci s etnografkou Evou Davidovou na podzim 1970 v Brně výstavu „Romáňi harťikáňi búti“ – Romské kovářství. Vedle své odborné historické a muzeologické práce ve Svazu rozvíjel také svůj jazykový talent. Od roku 1970 pracoval s již zmíněným Andrejem Peštou a dále také s Antonínem Danielem v redakci prvního romského časopisu Románo ľil – Romský list. Připravovala se do tisku jeho kniha Dějiny Romů. V této době psal B. Daniel také básně, které později vyšly péčí Mileny Hübschmannové. Roky 1969-1973 byly v Danielově profesním životě obdobím jeho plné realizace v oboru historie Romů. Když byl SCR z politických důvodů zrušen, shromážděnou dokumentaci řemesel, historické písemnosti i knihy se dařilo zachránit jen částečně – nejcelistvější sbírka se nakonec uchovávala v Moravském zemském muzeu. Bartoloměj Daniel tehdy přišel o své profesionální uplatnění a poté byl řadu let zaměstnán jako nekvalifikovaný pracovník.

Novou naději na realizaci ve svém oboru dostal z podnětu Karla Holomka, Jany Holomkové a také Evy Davidové, s nimiž v roce 1991 spoluzakládal Muzeum romské kultury v Brně (MRK). V MRK pracoval až do své smrti, kromě práce muzejního historika – ve kterém obnovil svou myšlenku na systematickou sbírku archivních dokumentů, přispíval pravidelně články do Bulletinu Muzea romské kultury a také do romistického odborného časopisu Romano džaniben. V této době se mu také podařilo konečně vydat jeho knihu Dějiny Romů (1994). Velkým úspěchem týmu zakladatelů MRK bylo, že Moravské zemské muzeum převedlo do nově vzniklého muzea předměty získané po likvidaci SCR. Dnes tedy mohou návštěvníci MRK v Brně v jeho stálé expozici vidět mimo jiné i kovadlinu z konce 18. století a další předměty, které se Bartolomějovi Danielovi podařilo získat ještě v době existence Svazu Cikánů-Romů. V životě osobnosti Bartoloměje Daniela byla jeho součinnost se Svazem Cikánů-Romů a Muzeem romské

kultury nejplodnějšími obdobími v jeho profesním životě. Byl výjimečně silnou osobností s velkým zaujetím pro otázky spojené s vlastními dějinami Romů, které si kladl už jako student: „Kana me sikhlovavas pre bari uči sikhlaribňi Prahate, leperavas mange furt pre amare Roma. Dikhavas maškar o džanibnaskere chalarde raja, har amen o Roma sam čore manuša. Hoj angoder na chudiňam e godi, na lilam te kerel kathar amenda e briga het. Amare pharipena na džanas te khuvel avri. Mire dživipnaskero mangipen has the ehi te vazdel upre romano džaniben.“ – „Když jsem studoval na vysoké škole v Praze, neustále jsem myslel na Romy. Poznal jsem mezi vzdělanými lidmi, jak jsme my Romové vlastně ubozí. Proč jsme už dávno nepřišli k rozumu, proč jsme nevybředli z utrpení, proč jsme si nedovedli vyřešit své problémy? Mým životním přáním bylo a je zvýšit vzdělání Romů.“ (B. Daniel 1994)